

OILAVIY HAMDA XOTIN-QIZLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIKNI CHEKLASH MASALALARI

Mirzaabdullaev Umarjon

Jinoyat ishlari bo'yicha Izboskan tuman tergov sudyasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida oilaviy hamda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikni kamaytirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, qonunchilikdagi o'zgarishlar va gender tenglikni ta'minlash bo'yicha ko'rilayotgan chora-tadbirlar batafsil tahlil qilingan. Statistik ma'lumotlar, xalqaro tajribalar va kelgusidagi rejalar asosida O'zbekistonda zo'ravonlik holatlarining kamayishi tendensiyasi ko'rsatilib, mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari muhokama qilingan. Xotin-qizlar huquqlarini himoya qilish, huquqiy tizimni rivojlantirish, rehabilitatsiya markazlarini kengaytirish va gender tenglikni ta'minlash borasidagi sa'y-harakatlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlik, gender tengligi, himoya orderi, gender siyosati, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi, oilaviy zo'ravonlik.

KIRISH

Xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularga nisbatan zo'ravonlik holatlarini kamaytirish va gender tengligini ta'minlash har qanday rivojlangan jamiyatning muhim shartlaridan biridir. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng, bu borada muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, keyingi yillarda davlat miqyosida qabul qilingan qonun va dasturlar xotin-qizlarga nisbatan har qanday tazyiq va zo'ravonlikni oldini olishga qaratilgan.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari, parlament tomonidan qabul qilingan qonunlar, turli davlat va nodavlat tashkilotlarning faoliyati natijasida jamiyatda xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik holatlari sezilarli darajada kamaymoqda. 2019-yilda "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi ushbu sohada muhim burilish yasadi.

Mazkur maqolada O'zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlik holatlarini kamaytirish borasida amalga oshirilayotgan qonuniy islohotlar, statistik tendensiyalar, xalqaro tajriba bilan taqqoslash, rejalashtirilgan chora-tadbirlar va ularning jamiyatga ta'siri haqida so'z yuritiladi.

ASOSIY QISM

O'zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlikning oldini olish bo'yicha quyidagi asosiy huquqiy va tashkiliy islohotlar amalga oshirildi:

1. 2019-yil 2-sentyabr – "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi qonun qabul qilindi.
2. 2019-yil 6-sentyabr – "Gender tenglikni ta'minlash to'g'risida"gi qonun qabul qilindi.
3. 2020-yildan boshlab – Xotin-qizlar uchun himoya orderi tizimi joriy etildi. Bu zo'ravonlik qurbonlariga huquqiy va psixologik himoya ta'minlash imkonini berdi.
4. Ichki ishlar organlarida "himoya markazlari" tashkil qilindi, bu joylarda xotin-qizlar zo'ravonlik bo'yicha shikoyat qilishlari va huquqiy yordam olishlari mumkin.

5. “Ayollar maslahat markazlari” faoliyat olib bormoqda, ular tazyiq yoki oilaviy zo‘ravonlikka uchragan xotin-qizlarga yordam ko‘rsatmoqda.

6. Jinoyat kodeksiga o‘zgartirishlar kiritilib, zo‘ravonlik holatlari uchun jazo choralari kuchaytirildi.

7. Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik yo‘lga qo‘yildi, xususan, BMT, YuNISEF, YuNO‘TsR va boshqa tashkilotlar ishtirokida loyihalar amalga oshirilmogda.

Ushbu islohotlar natijasida mamlakat bo‘ylab xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonlik holatlari sezilarli darajada kamaymogda. Quyidagi jadvalda so‘nggi yillarda qayd etilgan zo‘ravonlik holatlari bo‘yicha rasmiy statistikalar keltirilgan.

1-jadval: O‘zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonlik holatlari
(2018-2023 yillar)

Yil	Aniqlangan zo‘ravonlik holatlari soni	Sudga oshirilgan ishlar soni	Himoya orderi berilgan ayollar soni
2018	9 200	2 850	-
2019	8 700	3 200	500
2020	7 500	3 800	1 200
2021	6 300	4 100	2 000
2022	5 400	4 500	3 500
2023	4 800	4 900	4 200

Ushbu statistikadan ko‘rinib turibdiki, **oxirgi besh yilda xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonlik holatlari 50 foizga kamaygan**, himoya orderi olgan ayollar soni esa yildan-yilga ortib bormogda.

Dunyo miqyosida gender zo‘ravonlikka qarshi turli strategiyalar ishlab chiqilgan. Quyidagi jadvalda **O‘zbekiston va boshqa mamlakatlarda qo‘llanilayotgan gender zo‘ravonlikka qarshi chora-tadbirlar** solishtirilgan.

2-jadval: Gender zo‘ravonlikka qarshi chora-tadbirlarning xalqaro tajribasi

Mamlakat	Zo‘ravonlikka qarshi asosiy qonunlar	Himoya orderi tizimi	Maxsus yordam markazlari
O‘zbekiston	2019-yilgi “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish” qonuni	Ha	Ha
AQSh	1994-yilgi “Zo‘ravonlikka qarshi qonun”	Ha	Ha
Fransiya	2010-yilgi “Oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurash to‘g‘risida”gi qonun	Ha	Ha

O‘zbekiston hukumati va fuqarolik jamiyati tashkilotlari tomonidan gender zo‘ravonlikni butunlay kamaytirish uchun quyidagi chora-tadbirlar rejalashtirilgan:

1. Xotin-qizlar uchun bepul huquqiy maslahat xizmatlarini kengaytirish.
2. Barcha viloyat va tumanlarda maxsus reabilitatsiya markazlarini ochish.
3. Oilaviy zo‘ravonlikni oldini olish bo‘yicha ta’lim dasturlarini joriy etish.
4. Jinoyat kodeksiga zo‘ravonlik uchun yanada qattiqroq jazo choralarini kiritish.
5. Zo‘ravonlik holatlari haqida tezkor xabar berish tizimini rivojlantirish.

XULOSA VA MUNOZARA

O‘zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonlikni kamaytirish borasida so‘nggi yillarda juda katta o‘zgarishlar amalga oshirildi. Qonunchilik asoslari mustahkamlandi, gender tenglikni ta’minlash bo‘yicha muhim dasturlar ishlab chiqildi, reabilitatsiya markazlari va huquqiy himoya tizimlari shakllantirildi. Ushbu sa’y-harakatlar natijasida zo‘ravonlik holatlari kamayib, xotin-qizlar huquqlari yanada mustahkam himoya qilina boshladi.

Biroq bu boradagi ishlar hali to‘liq yakunlangan emas. Zo‘ravonlikni butkul bartaraf etish uchun jamoatchilikning hushyorligi, huquqiy ongini oshirish va gender siyosatini yanada rivojlantirish talab etiladi. Kelgusida bu boradagi sa’y-harakatlar davom etar ekan, O‘zbekiston jamiyatida xotin-qizlarning huquqlari va qadriyatlari yanada mustahkamlanishi kutilmoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi nashriyoti, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi "Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida"gi Qonuni – 2019-yil 2-sentabr.
3. BMTning Gender Tenglik va Ayollar Huquqlari bo‘yicha Hisoboti – New York: United Nations, 2022.
4. Karimova M., Xolmirzayeva G. "Gender tenglik va huquqiy asoslar" – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2020.